

کاربرد روش هرمنوتیک در فهم پارادوکس‌های فلسفه‌ی ادبیات کودک

علی شیروانی شیری^۱، دکتر محمد حسین حیدری^۲

بیان مساله

هدف مقاله‌ی حاضر به کارگیری روش هرمنوتیک در درک پارادوکس "آموزشی بودن-زیبابودن" در بحث‌های فلسفه‌ی ادبیات کودک است. هرمنوتیک از جمله روش‌های کیفی پژوهش در علوم انسانی است که به دلیل تاکید بر فهم ژرف انسان از بقیه‌ی روشها متمایز می‌شود. قابلیت‌های این روش پژوهشی که از جمله روش‌های مطرح در پژوهش‌های فلسفی و فلسفه‌ی تعلیم و تربیت است باعث شد که پژوهش‌گران در این نوشتار آن را برای حل مسائل موجود در حوزه‌ی فلسفه‌ی ادبیات کودک به کار گیرند و علاوه بر قابلیت‌های تحلیلی و تاویلی بافتارها جنبه‌ی کاربردی و بین رشته‌ای آن را بیش از پیش روشن نمایند. بر مبنای نظر برخی از متخصصان و صاحب‌نظران ادبیات کودک یکی از چالشها و مسایل فلسفه‌ی ادبیات کودک پرداختن به پارادوکس "آموزشی بودن-زیبا بودن" است. از این دیدگاه ادبیات کودک از آنجا که از سوی بزرگسالان آفریده، تولید و منتشر می‌شود به ناگزیر میل به آموزشی بودن دارد و از همین رو رهاوردهای فلسفه‌ی تعلیم و تربیت و دیگر مباحث آموزشی به نوعی بر ادبیات کودک نیز تعمیم‌پذیر است. آنگونه که از بررسی تاریخ ادبیات کودک در ایران و جهان برمی‌آید طرفداران آموزشی بودن ادبیات کودک و طرفداران ارجحیت داشتن زیبایی و لذت‌بخشی این ادبیات، پیوسته در مقابل هم صف آراسته‌اند و هر یک با ارائه‌ی دلیل‌ها و اسنادی کوشیده‌اند طرف مقابل را از میدان بیرون رانند. در این پژوهش، از روش هرمنوتیک برای فهم هرچه ژرفتر این پارادوکس استفاده‌شده و تلاش شده‌است که با این رویکرد، نظری متفاوت بر حل پارادوکس یادشده افکنده‌شود.

^۱ - دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان
^۲ - عضو هیات علمی دانشگاه اصفهان، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

ali_shiravani@yahoo.com

mheidari1353@gmail.com

با در نظر داشتن بحث هرمنوتیک تنها در سده بیستم، به بیان ساده، دو جریان فکری وجود دارد که آیا هرمنوتیک یک روش است یا خیر. مشهورترین آنهایی که طرفدار این دیدگاه‌اند که هرمنوتیک یک روش است، ویلهلم دیلتای در چارچوب فلسفه، ایمیلیو بتی در فلسفه حقوق و ادوارد استرانگر در چارچوب نظریه تربیتی‌اند. آنهایی که هرمنوتیک را روش نمی‌دانند، گادامر در فلسفه و هم‌همی کسانی‌اند که پیرو او هستند. اغلب طرفداران دیدگاه دوم در چارچوب "زمان و بودن" مارتین هایدگر عمل می‌کنند. گادامر در کتاب "حقیقت و روش" در واقع فهم را در مقابل روش قرار می‌دهد. ای. بتی این موضع‌گیری گادامر را به نقد می‌کشد اما این کشمکش درونی هرمنوتیک هنوز پابرجاست (لانگ واند، 2001). نویسندگان زیادی در باره روش پژوهش هرمنوتیک مطلب نوشته‌اند. پژوهش‌گران پیشین در مورد روش و روش‌شناسی پژوهش هرمنوتیکی صحبت کرده‌اند. پژوهش حاضر در پی به دست دادن مفهوم ساده، عینی و علمی از حقیقت نیست. اگرچه پژوهش‌هایی که یافته‌های عینی و علمی به دست می‌دهند مفید و متناسب با بسیاری از پژوهش‌ها می‌باشد، پژوهش‌گران در این پژوهش بر این باورند که برای فهمیدن ماهیت پیچیده انسان، چگونه فهمیدن و در نتیجه چگونه فکر کردن مهم است. بنابراین ما در پی اثبات یا رد پدیده یا نظریه‌ای نیستیم، بلکه در پی اندیشیدن یا دعوت کردن از دیگران به اندیشیدن درباره حقیقت آن هستیم. اندیشیدن انجام دادن عملی نیست بلکه به معنای فهمیدن و دریافت مطلبی است (دانه¹، 1993)، که در حال انجام یک فعالیت غیر مرتبط که ماهیتاً به ما اجازه می‌دهد که آزادانه بیان‌دیشیم، صورت می‌پذیرد. برای مثال در قدم زدن، انسان می‌تواند فکر کند، بپرسد، تعجب کند یا تا حدی به روش تازه مطلبی را بفهمد (دانه، 1993، به نقل از اسماتیه 2007).

پرسش‌های پژوهش

- 1- آیا تحلیل هرمنوتیکی می‌تواند در بررسی مسائل و موضوعات مبتلا به در فلسفه‌ی ادبیات کودک به کار آید؟
- 2- روش هرمنوتیک به معنای پارادوکس "آموزشی‌بودن-زیبابودن" چگونه می‌نگرد و چه پرتو تازه‌ای بر کوشش‌های مربوط به حل این پارادوکس می‌افکند؟

¹ Dunne

3- پرداختن به این پارادوکس چه کارکردی برای دست‌اندرکاران ادبیات کودک یا تعلیم و تربیت و فلسفه‌ی آن می‌تواند داشته باشد؟

چهارچوب نظری

تحلیل هرمنوتیکی برای فهم بافتی که یک مساله برای نخستین بار در آن مطرح شده می‌کوشد و این کوشش را هم در فرایندی تاریخی و هم ذهنی دنبال می‌کند. دلالت‌های تاریخی و مفهومی موضوع را مشخص می‌کند و نهایتاً تحلیلی کاربردی از آن ارائه می‌دهد. محقق در این رویکرد با کنار نهادن هر نوع پیش‌فرض ذهنی، پیش‌فرض‌های عینی و ذهنی‌ای را که در شکل‌گیری ایده‌ها نقش داشته‌اند تحلیل می‌کند. به این ترتیب تحقیق حاضر باور به روش‌بودن هرمنوتیک دارد اما در همان حال نگاهی مبتنی برتوصیف و بر آن مبنا تبیین -آنگونه که در روش‌شناسی پوزیتیویستی معمول است- نسبت به هرمنوتیک ندارد.

روش‌ها

همانگونه که گفته‌شد روش بررسی در مقاله‌ی حاضر هرمنوتیکال است.

یافته‌ها

- 1- تحلیل هرمنوتیکی با رعایت درست مراحل و اصول آن، ما را در فهم بافتی که مساله آموزشی بودن و یا زیبایی بودن ادبیات کودک اتفاق افتاده، کمک می‌کند و پیش‌فرض‌های عینی و تاریخی لازم برای شکل‌گیری و تحول هر یک از جنبه‌های مساله را در مسیر تکامل خود بررسی و تحلیل می‌نماید.
- 2- از آنجا که حوزه‌های مختلف علوم انسانی با یکدیگر ارتباط متقابل دارند، در تحلیل و بررسی هرمنوتیکی هر کدام به عنوان یکی از بافتارهای لازم در شکل‌دهی دیگری مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این پژوهش نیز ارتباط و همچنین تاثیرگذاری و تاثیرپذیری ادبیات کودک و تعلیم و تربیت روشنتر از قبل آشکار شد.

3- این پژوهش یک پژوهش خاص که بتوان با طی کردن فرایند از پیش تعیین شده به یافته‌ها رسید، نیست بلکه پژوهشی است که در آن هم محقق و هم خواننده برای فهمیدن مطلب باید فکر کنند.

نتیجه‌گیری

روش پژوهش هرمنوتیکی با به دست دادن تحلیل و تاویل روشنتری از چالش مطرح شده یعنی آموزشی بودن یا زیبا بودن ادبیات کودک، باعث فهم بیشتر و درست‌تر محقق از مسایل شد. تحلیل هرمنوتیکی بافتار تاریخی و عینی نشان داد که طرفداران هر دو رویکرد متأثر از عوامل فرهنگی، اجتماعی بوده‌اند.

افزون‌بر حوزه فلسفه و فلسفه تربیت از روش پژوهش هرمنوتیکی می‌توان در سایر حوزه‌های علوم انسانی واز جمله حوزه ادبیات کودک استفاده کرد. در این پژوهش با آشکارشدن تاثیرگذاری و تاثیرپذیری ادبیات کودک و فلسفه تعلیم و تربیت، توانمندی این روش پژوهش در حل مسایل بین‌رشته‌ای نیز آشکار شد.

واژگان کلیدی: ادبیات کودک، پارادوکس "آموزشی‌بودن-زیبا بودن"، روش تحقیق، فلسفه‌ی تعلیم و تربیت، هرمنوتیک

منابع

- 1- ایمان، محمد تقی، 1388، *مبانی پارادایمی روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم انسانی، پژوهشکده حوزه و دانشگاه.*
- 2- باقری، خسرو و همکاران، 1389، *رویکردها و روشهای پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.*
- 3- باقری، خسرو، 1388، *دیدگاه‌های جدید در فلسفه تعلیم و تربیت، چاپ دوم، تهران، علم.*
- 4- خسرونژاد، مرتضی 1389، *معصومیت و تجربه، درآمدی بر فلسفه ادبیات کودک، چاپ سوم، تهران، نشر مرکز*
- 5- خسرو نژاد، مرتضی، 1386، "تاملی بر همنشینی ادبیات کودک و فلسفه در برنامه‌ی فلسفه برای کودکان"، *مجله نوآوریهای آموزشی، شماره 20، صص 109-124.*

سومین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران
روش‌شناسی و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت

- 6- Langewand. A., 2001. Children's rights and education. A hermeneutic approach. in *Method in Philosophy of Education*. edited by Frieda Heyting, Dieter Lenzen and John White ,
7- Routledge.
- 8- Gallagher S., 1992. Hermeneutics and Education. State University of New York Press.
- 9- Smythe, Elizabeth, A. and others, 2007. Doing Heideggerian hermneutic research; A discussion paper. International journal of nursing studies 45 (2008) 1389-1397.